

TESTVÉRISÉG

KÉZIRAT SZABADKÖMŰVESEK SZÁMÁRA

A «Testvériség» ankétja

I.

A páholyok gyér látogatottsága

nem különálló jelensége a páholyéletnek. Ez már következmény. Következménye döntő jelentőségű és kevésbé mélyreható okoknak egyaránt.

Az előbbieket közé sorolandó első sorban maga a szabadkőművesi élet, a páholyélet, kétségtelenül megállapítható számos fogyatkozásával, amelyek az utolsó két évtizedben, amint megfigyelhetjük, csak szaporodtak.

Nem kevésbé jelentős kihatásaiban a *mai idő* s ebben a *mai ember*, aki a nagy életgondok sulya alatt görnyedve, szinte más embertypussá lett, megváltozott gondolkozással, más mentalitással, minden melegét és fényét elvesztett érzésvilággal és derűjétől megfosztott kedéllyel.

Nem lehet észre nem venni, hogy a mai ember más, mint a néhány évtized előtti és szabadkőművesnek sem az, ami volt.

Még ennél is nagyobb az ellentét, ha az újabb nemzedékről van szó, amelynek életfelfogása, célkitűzései, eszményei és óhajai merőben különböznek a múlt emberéitől. Egészen más az orientációja s mások, talán nyersebbek az eszközei, amellyel céljai felé tör s új hitéért sikra száll. Hogy izlésének az ételtől elvonatkoztatott szabadkőművesség nem felel meg, szintén érthető.

Már ez a két döntő jelentőségű megállapítás is magyarázatát adja annak a körülménynek is, hogy a páholyéletnek az ankét tárgyát képező jelensége nem szórványos, csak egyes páholyokra szorítózkodó, hanem általános s az összes páholyokban észlelhető. Nem a véletlen szüleménye, hanem ugyanazon okokból eredő.

Más páholyok tagjainál és vezetőinél kérdezősködvé, a válasz mindenkor az volt, hogy az ő keletükön sincs máskép.

Rég megállapított és ismert tény, hogy a testvéreknek átlag csak ötven-százaléka látogatja a páholy munkákat, tehát csak a fele, számottevő szabadkőművesi munkát ennek is csak egy része végez. A munkák programjain ugyanazok a nevek gyakran ismétlődnek.

De még ez a szám sem jelzi teljes valóságában a helyzetet, mert ha a jelenlevők száma átlag fele a taglétszámnak, vagy csak kevéssel több, ezt a számot sem az állandóan jelenlevők teszik ki, hanem részben azok, akik olykor-olykor mégis illőnek tartják megjelenni.

Hozzászólásom természetesen csak vázlatos lehet, a részleteket éppen csak érintő, szinte csak syllabusa az elmondandóknak.

De hogy a kérdést egész horderejében méltányolhassuk, a páholyélet e sajnálatos jelenségének egyéb okaival is foglalkoznunk kell.

Még a felületes észlelő figyelmét sem kerülük el.

Nézzünk körül, figyeljük meg embertársainkat, a társadalmat, amelyben élünk s amelyből páholyaink tagjai kerülnek, csupa nehéz életharcot folytató, megviselt idegzetű, fáradt ember. Saját érdekek volna, hogy szabad pillanataikban a páholyok falai közé meneküljenek, ott megnyugvást találjanak és csüggedésükben bizalmat merítsenek testvéreik kézszorításából és feléjük sugárzó tekintetéből. Sajnos, ez sem vonzza őket és elkedvetlenkedve dobják el maguktól azt is, amitől magukat megfosztani veszteség.

Ezeket a mai nehéz idők ragadják ki körünkből.

Az újabb nemzedéket, amelyet nem éppen könnyű láncunkba kapcsolni, még nehezebb abban megtartani. Hisz' mindnyájunk előtt ismert körülmény, hogy Ők az új nemzedéknek nem ideálja az, amiért mi régiek még lelkesedni tudtunk. egészen más szemmel, egy teljesen más életet látnak maguk előtt. Érzik, hogy az életharc kegyetlen és tudják, hogy ezt szentimentalizmussal és lágy kézzel megvívni nem lehet. Minden lépést elszánt akarattal, az eszközök megválogatásában kevésbé finnyásan kell kierőszakolniuk. Az élet tanítja meg őket arra, hogy a szép szavak mítsem érnek, mert tettek kellene. Ezért orientálódnak másfelé, nagyszámban szélsőséges irányok felé, ahol a lirizmust nem ismerik és kemény szavak hangzanak és kemény öklök emelkednek. Nem látnak mindenféle annyira korlátot és minden tekintetet és óvatosságot elvetve, ott keresik életük problémájának megoldását, ahol a mozgalmas életet látják.

Ez ifjabb nemzedékből kerülnek a páholyok fiatal tagjai. A páholy velük gyarapodhatik természetszerűleg. Ez kívánatos is, sőt egyetlen lehetősége annak, hogy a szabadkőművesség intézménye a jövőndőbe átmenhető legyen.

Hogy a páholykötelekbe lépve a közülük valók egyebet várnak, mint amit ott találnak, érthető és érthető az is, hogy soraik közül kerülnek ki nagy részben a hamar kiábrándulók és elmaradók, még talán nagyobb számmal, mint az idősebb nemzedék fáradt emberei közül.

S ezzel kapcsolatban reá kell mutatnom még egy nem kevésbé nagykihajtású okra, a *felvételek körüli mulasztásokra*, a körültekintés hiányára.

Az új tagok ajánlói az esetek nagy részében nem a kellő gondossággal járnak el, nem nagyobb körültekintéssel, mint akár egy klubtag szerzésénél. Akárhányszor az a tény, hogy valakivel a társadalmi életben kellemes az érintkezésük vagy esetleg üzleti érdek fűzi őket egymáshoz vagy családi kapcsolat, már elegendő ahhoz, hogy valakit a páholytagok közé való felvételre ajánljanak.

A kutatólevelek íróinak tollát sok esetben nem komoly mérlegelés vezeti, kellő tájékozódás hiányában és minden kutatás nélkül mondanak véleményt, mintha nem tudnák, hogy a kutató levelek nyitják meg a páholy ajtaját, sokszor alig ismert egyének előtt is. Bizonyára ezek sorából is kerülnek a gyéren látogatók és a közönyösek.

Hogy a *mentori intézmény* előzetes mulasztásokat jóvá nem tehet s már rég csődöt mondott, szintén ismert tény.

Lelküismeretes megválogatása láncunk új szemeinek, a páholyélet sok bajainak vehető elejét s minden testvérenek be kellene látnia, hogy a szabadkőművességre nézve veszedelmet hoz, ha erős szemek bekapcsolása helyett, a láncnak csak hosszát növelik s az már kis erőfeszítésre szétszakadozik. Ha utólag be is látják az ajánlott személyben való csalódásukat, a megtörtént hiba már jóvá nem tehető.

Magáról a páholyéletéről kell még egyetmást elmondanom, mert talán az elmondandókban ismerhetjük fel a páholy gyér látogatottságának legtermészetesebb magyarázatát.

Ennek harmoniáját, hangulatát, a benne uralkodó eszmeközösséget s a meglévő érzelmi kapcsolatokat ugyancsak megzavarja, hogy a testvérek nagyrésze, talán legtöbbször, a páholy küszöbét átlépve, magával viszi, az összes gyarlóságait, nem fékezett indulatait, sokat szenvedett idegeinek vibrálását, a külső élet-küzdelem még le nem csillapult izgalmait. A legtöbb belépő nem veti le — amiatt azt tennie kellene — a szentély küszöbe előtt sem saruit s belépve nem érzi azt a megilletődöttséget, amelyet éreznie kellene.

S benn a páholyban legtöbbször a végzett munkát kicsinyesnek látja és meddőnek, mert mai lelki állapotában szigorubb bírója mindannak, amit benn talál, bár maga semmit sem visz oda magával. Akik szabadkőműves voltukat komolyan veszik, elégedetlenségükben elítélőleg állapítják meg az aktivitás hiányát, amit ott hall, csak szó, szó szép szavak zengése, amelyet ritkán követ eredményt hozó tett. Már unottnak érzi a sok szép hangzatos mondást, amelyet unos-untalan kevés variációval ismételnék.

Oda künn, a páholy falain túl dübörög az élet s benn keneteljes szavakkal állapítják meg az emberi — és társadalmi élet sok baját, reámutatnak érzelmes szavakkal a sajnó sebekre, — de evvel aztán mindent megtettek, egyéb nem történik.

Testvér ajkáról hallottam a szót: „önképzőkör“ s nem egy elégedetlenkedőtől hallottam: „ma már a szabadkőművesség anakronizmus.“ Szabad levegő beáramlását kívánják, a régi formák kegyeletes tiszteletbentartását, de nem állandó alkalmazását. Ki az életbe! hangoztatják, legyen vége az állandó titkolódzásnak, a nyilvánosságtól való irtózásnak és ne bénítsa meg munkánkat az attól való aggodalom, hogy magunkra vonjuk régi ellenségeinknek megtört haragját.

Akik ilyesmiket hangoztatnak, előbb-utóbb szintén az elmaradók közt lesznek.

A testvérek és páholyok közti szolidaritás hiánya is gyakori fárgya a bírálatnak, hisz az elmúlt év folyamán a páholyok együttes munkáin is állandó téma volt. A bolognai üvegcsappal is példálóztak, amelyet a legkisebb erőfeszítés üveggé változtat, reámutatva a jelenségre, hogy a páholytagok homogénnek látszó főmege a páholy küszöbét átlépve, egymással nem sokat törődve külön egyénekké válik.

Sok e bírálatban a tulzás, nem egy megállapítás igazságtalan, de akikben ily gondolat támad, már csak laza és gyöngé szállal kapcsolódnak páholyainkhoz.

Az elégedetlenségnek nem ritkán a tájékozatlanság az oka és a belátás hiánya s nem sokra becsülhetjük annak az ítélőképességét, aki a páholyéletől oly cselekedettek véghezvitelét várja, amelyekre embermilliókat egyesítő pártok, a parlamentek, a világsajtó és az összes iskolák is hiába vállalkoznak.

De tény, hogy az elégedetlenség szava elég sűrűn hangzik és nem éppen kiméletes és toleranciára valló formában. Ujra meg újra életre kelti a kellemetlen érzést, amelyet az okoz, hogy az elégedetlen testvérek nem élhetik ki magukat páholyainkban sem nagyarányú filantropia gyakorlásában, sem nagyszabású szerzetes munkákban, sem a nagyotakarás lendületével megindult kezdeményezésekben. Abban a kisarányú páholyéletben, amelyben részük van, meg örömiük nem telik. Csüggedten látják itt a felrebbenő kezdeményeket, amelyeknek folytatása nincs s még azokat is, akik a legmegbízhatóbb és legáldozatkészebb munkavállalók, az életet szolgáló munka hiánya kedvetlenülíti el,

Nem téveszti meg őket, ha az utolsó kalapácsütés után távozóban nem egy

festvér ajkáról hangzik: „szép munka volt“, inkább lehangolja őket, mert nem szép, hanem hasznos munkát várnak, amely új élet magvát hinti el.

S ezeket is megbénítja a minden merészebb kezdésnél az arcokon látható aggodalom s az attól való félelem kifejezése, hogy e kezdés esetleg veszélyt hozhat az egyénre s a testvérek közösségére.

Mellette ez általánosabb hatású okok mellett azokat, amelyek minden emberi társulásnál az ismert emberi gyarlóságokban és gyöngékben találják magyarázatokat, az előbbieken igyekeztem reámutatni mindarra, ami e megbeszélésnek tárgyát képező sajnálatos jelenségeknek magyarázatát adhatja.

Azok közé tartozom, akiket ily megállapítások sem csüggesztenek el — és szerencsére ebben vannak társaim szép számmal — mert az a meggyőződésem, hogy a szabadkőművességben oly nagy értékek, örök értékek vannak, amelyek mellett fogyatkozásai háttérbe szorulnak. Ez értékeket a jövőre számára megtartanunk, megőriznünk kötelesség, amint eddig is állták az idők próbáját. Akik így gondolkozunk, úgy érezzük, kötelességünk a hitüket veszítetteket, a csüggedőket, az elégedetlenkedőket meggyőzni arról, hogy felvételüknek tett fogadalmuk reájuk nézve még akkor is kötelező, ha a királyi művészet tüzhelyeinél nem találják mindazt, amit elképzelték.

A „Testvériség“ felhívásában azt kívánta, hogy „mentől őszintébben, mentől leplezetlenebb nyíltsággal“ szóljunk a kérdéshez. Engedelmeskedtem e felhívásnak, bár nem minden aggodalom nélkül, attól tartva, hogy azok, akik ügyünket cserben hagyják, megállapításaimban magatartásuk indokolását fogják találni.

Úgy érzem, hogy a felsorolt tények megállapítása egymaga nem elég.

Felelnem kell arra is, hogy *mi a teendő*, ha azt akarjuk elérni, hogy szabadkőművességünk életéből e jelenségek eltűnjenek.

Hol a segítség? Cluj / Central University Library Cluj

Bizonyára nem abban, hogy, amint az gyakran történik, a főmesterek beszédeikben, a testvérekhez intézett felhívásaikban vagy az elégedetlenkedő, csüggedő, vagy kiábrándult testvéreikkel folytatott bizalmas megbeszélés alkalmával, megerősíteni igyekeznek az elégedetlenkedők, a csüggedők, a kiábrándultak megígert hitét.

Abban sem, hogy az Alkotmány megtorló intézkedésére hivatkozunk és a szabályai ellen vétők ellen alkalmazzuk is, mert ez kétélű fegyver, amely magán a páholyéleten is sebet ejthet.

Ezek különben is csak palliatív gyógyszerei egy mélyebben gyökerező bajnak.

Eredményt csak az ígér, ha

1. A felveendőket a leggondosabban és nagy körültekintéssel válogatjuk meg, ha kell, lassítva a felvételek tempóját és csak kétségtelenül indokolt esetekben örvendő a taglétszám gyarodásának.

2. A szabadkőművességet sem szabad tabunak tekinteni és vele kapcsolatban irtózni a reformnak még a gondolatától is, amikor ez a vallások életében sem ismeretlen, hisz volt reformáció, van reform katolicizmus, etc. Az idő és az élet irgalmatlan, követeli a maga jogát. Amely intézmény évszázadok előtt szolgálta kitűzött céljait, nem felelhet meg a mai időknek is. Az örökölt formaiságokat is kellő figyelemmel és kegyelettel kell ugyan ma is tekinteni, de csak kivételes, ünnepi alkalmakkal kell velök élni.

4. A páholyéletet szorosabb kapcsolatba kell hozni a profán világ életével s a széphanzású szavakat kövesse az életet szolgáló tett, az aktivitás.

5. Véget kell vetni a magasztos intézményünket körülvevő homálynak és a semmi célt nem szolgáló titkolódzásnak. Kellően előkészülve, határozott céllal

ki kell lépniük a fárt falak közül, mert semmi okunk a nyilvánosság világosságától félni.

6. Szabadkőművességünknek legyen határozott célkitűzése, egységes programja s ezen dolgozzék szolidáris együttműködéssel, amint. azt páholyaink munkaközössége igyekszik megvalósítani, bár a szándék és az eredmény diszharmoniját már ennek eddigi életében fel nem ismerni lehetetlen.

Panacea a páholyélet betegségére — amelynek az anként tárgyat képező jelenség, csak egyik tünete, nem is a legfontosabb, nincs. De talán a szabadkőművesség életében is helyálló elv, igazság, amely a mai orvosok elve, irányító igazsága: nem a betegséget kell gyógyítanunk, hanem a beteg embert.

Hasonlóképpen ne a szabadkőművesség életében észlelhető kóros jelenségek legyenek gondoskodásunk tárgyai, hanem maga a szabadkőművesség.

Dr. Edelmann Menyhért

a „Bihar“ páholy főmestere.

II.

Hogyan lehetne a páholyéletet élénkebbé tenni?

A „Testvériség“ 1932. október havi számában feltett kérdésre a „Pax“ p.-ra vonatkozólag a következőket közölhetem:

A „Pax“-nak ez idő szerint 102 tagja van; ezek közül 12 más keleteken lakik, 5 tv. szabadságon van, a volt kíségitő tv., ki jelenleg 86 éves tehetetlen öreg ember, de még létszámunkban van és annak fia, a jelenlegi kíségitő tv.: 2, tehát összesen 19 olyan tv. van, kiknek a munkáról való elmaradása főrvényesen indokolt. Munkáinkon 55–60 tv.: vesz részt, 5–10 tv. kimentí magát, így kb. 20 azoknak a száma, akik indokolatlanul elmaradnak. Ezekre vonatkozólag páholy-szabályaink 4. §-át, melyet eddig elnézően kezeltünk, a jövőben szigoruan fogjuk alkalmazni. Páholszabályaink 4. §-a így szól:

„Minden rendes tag köteles a fokozata szerint, őt megillető minden munkán és értekezleten pontosan megjelenni. Ha pedig ebben betegsége, vagy más fontos ok miatt gátolva volna, köteles elmaradását előzetesen kimenteni; kivételesen az utólagos igazolás is elfogadható. Aki a munkáról kimentés, vagy igazolás nélkül elmarad és az özvegyperselyről nem gondoskodott, köteles az özvegypersely javára, minden elmulasztott munka után rendes havi díjának 100/0-át megfizetni, melyet a jelenléti könyv alapján, az I. felügyelő által készített kimutatás szerint, a páholy kincstárosa a havi díjakkal együtt szed be. Az így befolyó összegek az özvegyperselybe juttatandók.

Azok a ft.:, akik — betegség esetét kivéve — igazolás, vagy kimentés nélkül öt (5), avagy igazolás, vagy kimentés mellett nyolc (8) rendes elsőfoku munkán nem jelennek meg, a fm.: tv.: által ajánlott levélben — letett fogadalmukra való hivatkozással — a munkák pontos látogatására hivatdók fel.

Ezen ftv.: névsorát az I. felügyelő állandóan nyilvántartja és havonként egyszer, további eljárás céljából átadja a főm.: tv.: -nek.

A főm.: tv.: által a munkák rendszeres és pontos látogatására felhívott ftv.: mindaddig nem gyakorolhatnak a fokuk szerint őket megillető munkákon döntésre kerülő kérdésekben szavazati jogot, míg a világosságok értekezlete meg nem állapítja, hogy a felhívott tv.: kötelességének ismét eleget tesz.

Azok a *ttv.*., akik a *főm.* felhívása dacára — betegség esetét kivéve — bármely okból még további *három* (3) rendes elsőfoku munkán sem jelennek meg, a szónok *tv.* által a fizeti értekezlet elé terjesztendő indítvány kapcsán, a páholy tagjai sorából leendő förlésre hozandók javaslatba. — A förlés felett a legközelebbi I. foku munkán a páholy jelenlevő tagjai minden vita kizárásával, két-harmad szótöbbséggel döntenek. A förlési indítvány — a förlésre javaslatba hozott *ttv.* nevének felemlítése nélkül — a *ttv.*-kel közlendő munkarendbe felveendő.

Ha már ilyen szigorú rendszabályokat kell alkalmazni, az már nem egészséges állapot. Legcélravezetőbbnek vélem, hogy a neofita mellé olyan mentort rendeljünk ki, aki maga is szorgalmasan látogatja a munkákat és aki a neofitát kötelességeire kezdetről fogva rászoktatja.

Előnyösebb helyzetben vannak azok a páholyok, melyek saját házzal bírnak és ahol a *ttv.* — a munkákon és értekezleteken kívül is — sűrűn összejöhetnek, összeszokhatnak és valóban összeismerkedhetnek. Nekünk nincs saját házunk és helyiségünk ily összejövetelre nem alkalmas; városunk területi szétagoltsága is megnehezíti a gyakori összejöveleteket. Ha oly célkitűzéseink volnának, melyek minden *tv.* érdeklődését felkelteni, munkakedvét élénkebbé tenni tudnák, akkor a probléma meg volna oldva.

Timişoara, 1932. nov. 18.

Balázs Lajos, a „Pax“ □. főmestere.

III.

LIRA ?

A Bihar páholy tapasztalatokban gazdag életű, igaz szakszellemben élő és dolgozó főmestere végső konkluziójában az orvos éles szemével rátapint a lényegre „A páholyok látogatottsága, helyesebben a látogatottság hiánya *tünet* csupán, kóros jelensége az egész szervezetben pusztító betegségnek. S miként a modern orvos nem a betegséget gyógyítja, hanem a beteg embert, nekünk is a szabadkőművességet kell gyógykezelés alá venni, akkor helyi *tünetei* is kimaradnak.“

De hiszen ez állandó viták tárgya. És ezek a viták kétszáz esztendeje ott-honosak a szentélyekben és a vakoló asztaloknál, mióta a szabadkőművesség megújodott szervezetében fennáll. Mindig aktuális a kérdés, valahányszor új szemet iktatunk a testvéri láncba, akinek kötelességszerűen meg akarjuk magyarázni, hogy mi is voltaképpen a szabadkőművesség. És csupa negatívumokat tudunk „védelmünkre“ felhozni ilyenkor. Megkérjük a neofitát, hogy *ne* várjon tőlünk csodákat. Mi *nem* vagyunk egymás egyéni céljait és önös érdekeit támogató „szakszervezet“. *Nem* vagyunk vallás és *nem* vagyunk ellenségei a tételes vallásoknak. Új világot építünk ugyan, de annak az épületnek még a körvonalait se látjuk, melyen dolgozunk. *Nem* akarunk senkit a maga hitében, meggyőződéseiben megingatni. *Nem* is akarunk senkit szabadkőművéssé nevelni. Aki eddigi életében *nem* volt az, mi azt a szentély falai között — hiába ruházzuk fel szimbolikus jelvényeinkkel — *nem* fogjuk soha szabadkőművéssé tehetni.

Mi hát a szabadkőművesség, melyről annyiszor hallottuk, hogy *nem* ez, *nem* az és *nem* amaz? Mi a *pozitív mag* benne, mely két évszázadon át mégis képpé tette förténelemformáló szerep vitelére az emberiség életében, amely lerakta a francia köztársaság, az Északamerikai Egyesült Államok és az ifjútörök mozgalom alapjait, mely napjainkban Spanyolország új arcának kialakításán dolgozik

s az angol világbirodalom életében szimbolumaiból ugyanaz a társadalomépitő erő sugárzik, mint ama gyapjuzsákból, melyen a lordok házának mindenkori elnöke elnököl.

Az Unió szónoki székéből a közelmúlt napok egyikén aránylag fiatal szks. tv. mondotta ki a lényegre visszavezető pozitívumot, a lelkek mélységeire lenyúló oktatómunka keretében. *Királyi művészet a szabadkőművesség!* Nem vallás, nem, tudomány, nem ipar, nem önképzőkör és asztaltársaság. *Művészet* éspedig királyi művészet.

Talán-talán még sincs egészen igaz a Bihar páholy érdemekben gazdag főmesterének, mikor azt mondja, hogy a beteg maga a szabadkőművesség, azt kell tehát elsősorban gyógykezelés alá venni.

A beteg: az ember. És egyetlen gyógyszer éppen a szabadkőművesség, mihelyt nem téveszti szemei elől saját lényegét, mihelyt egyedei fel tudnak emelkedni arra a síkra, melyen a művészet élni és hatni rendeltetett s amelyen — mint a művészetek között is *királyi* széket ülő szépmesterség — a szabadkőművességnek munkálkodnia és hatnia kell.

A művészet szintetikus erő, mely magában egyesíti a szépség, jóság, bölcsesség avagy profán nyelven: irodalom, vallás és tudomány elemeit anélkül, hogy a három közül egyiket is az őt megilletőnél nagyobb adagolásban olvasztaná magába. Érzésre, értelemre fantáziára együtt kell hatnia, hogy ezek együttes hatóerejével váltson ki cselekvőkészségeket az emberből, szabadkőművesekből és profánokból egyaránt.

Az ember beteg és magához kívánja lerángatni — mint vakbuzgó hívő lábuknál fogva a szenteket — a szabadkőművességet is a maga művészfetelen minden szépséget, bölcsességet és jóságot meghazudtoló életének posványába.

Az ember beteg és a szabadkőművességet okolja, hogy nem tud gyógyszert az ő betegségére. Pedig a szabadkőművesség maga a gyógyszer, kész medicina, csak *nem kell kiköpní*. Élni kell vele, benne és általa, hogy megújodhasson *bennünk* a világ s mimagunk aztán megújíthassunk másokat, mindeneket.

Nehéz felemelkedni a királyi művészet légkörébe: ez az igazság. Nehéz annak, aki odakinn már elveszítette magát. Aki már elejtette önmagát, azt a királyi művészet nem emelheti fel. De aki valóban fel akar emelkedni s magával fel akar emelni a tétovázás, a csüggedés, a lelki elnyomorodás állapotából másokat, annak a szabadkőművesség megmutatja az utat és megadja az irányt. Csak ennyit mondj: légy ember. Légy méltó önmagadhoz.

Aki kutató és elfogulatlan szemekkel önmagába néz s akiben meg van a készség, hogy új világot, jobb világot építsen tégláról-téglára az elnyűtt és elvadult régi helyett, az be fogja ismerni alázatosan, hogy ő még csakugyan nem ember és nem méltó önmagához. De igyekezni fog azzá lenni. Nem jobb társadalmi elhelyezkedés révén, nem több vagyon, nem jobb összeköttetések szerzése révén, de *önnön életének revideálása árán*.

Az ilyen ember számára nem beteg anakronizmus a királyi művészet, hanem csodaforrás. Kevesen vannak ilyenek, de ezekben fog tovább élni és hatni a királyi művészet akkor is, ha mégoly kevesen látogatják a páholyokat s kivülről jövő hatalmak talán el is némiítják a szentélyekben a szót. Politikai, gazdasági, társadalmi konstellációk változhatnak. A tudomány új hipotézisekkel fejletheti meg a régieket s a kémia például, mely Curie asszony kezében áldásthozó felfedezésekkel kinhalálra ítélteket gyógyít, másutt odaadhatja magát mérges gázak és új robbanó anyagok előállításához. De él és örökkéható a művészet, a „pozitív“, a „tudományos“, a „gyakorlati“ gondolkodás által mélyen lenézett líra, mert tartalmat mégis ő ad egyedül az emberi életnek.

A királyi művészet nem elméleteket kínál nekünk, melyek máról holnapra megdőlhetnek, de *tartalmat*, mely betölt. Az ember mai betegsége: üres, felszínes elmechanizált, tartalmatlan élet, melyet muló divatok kormányoznak. Akinek nem kell a tartalommal tölt pohár, ám tolja el magától. De ez nem azt jelenti, hogy a királyi művészet beteg és halálra volna ítélve.

Sz. J.

A szabad gazdasági rendszer és a tervgazdasági elméletkör keletkezése

D. I. tv.: előadása az Unio előadássorozatában

A merkantilista irány egy életerős osztály előretörésének jegyében született meg és a maga idejében kifejezetten haladást jelentett, mert szociálisabb volt mint a hübérendszer, mert elhasználatlan új erőket állított a köz szolgálatba, mert kultúrát terjesztett és nemzetközi kapcsolatokat teremtett és mert a jólét emelését szolgálta. Az idők folyamán azonban a merkantilista osztály és az érdekkörébe vont kormányzat érdekellentétbe került a fogyasztók széles rétegeivel, sőt a termelés egyes csoportjaival is. Erre a változásra Angliában figyeltek fel elsősorban, ahol az emberek fokozottabb igényt támasztottak az alkotmányosság iránt, a gazdasági problémák pedig kiváló és értő művelőkre akadtak, azonfelül pedig ez az ország, gazdasági fejlődésének biztosítékát egy minél fejlettebb nemzetközi kapcsolatban látta, mire megkondultak a harangok a merkantilista irány, vagy legalább eltulzott formái fölött.

Angliában filosz volt a 18. század második felében gyapjút exportálni, mert a külföldi gyapjufeldolgozó üzemek angol gyapju nélkül állítólag csak selejtes árut tudtak előállítani és így a külföldi fogyasztó rá volt utalva a kiváló angol gyapju termékekre, ha magát annak nyersanyagát megszerezni nem tudta. Hallatlan vexaturák, amelyek büntetést szabtak arra is, ha a gyapjút másképen csomagolták, címkézték, vagy más időben transportálták, mint az előírás szólott, bőrtönbe juttatták a vékesekeket és azt eredményezték, hogy a nyers gyapju ára belföldön rövid idő alatt felényire zuhant, az elhelyezési lehetőségek korlátozásai miatt. Ez a beállítás egyáltalában meg sem felelt a tényeknek, mert az igazán finom gyapjuárúkhöz, maguk az angol termelők is Spanyolországból hozták a gyapjút. Szakmunkásoknak külföldre csábításáért egy évig terjedő bőrtönbüntetés és egy-egy munkásért 500 — 1000 frt. büntetés járt ki, hogy az angol ipar felsőbbbségét megvédjék. Szigoruan megtorolt kivíteli filalom állt fenn gépekre és szerszámokra is.

Ez mindenképpen megfelelt ama kor felfogásának Angliában, amely már a 14. században az arany és ezüst kivítelét megfíltotta, mert az ország gazdaságának kriteriumát aranyban és ezüstben való bőségében látta és amely kor ugy találta, hogy tulsok idegen áru, fűszer, prém, elefántcsont és drágakő özönlik az országba. Thomas Mun panasolja, hogy a manapság [1664] tulgyakran változó divat révén a kiadások megfelelően emelkedtek, és ez oly bün, amely ma erősebben hódít tért, mint azelőtt és amelyet a behozatal korlátozásával kívánt kiküszöbölni.

A korlátozások és vexaturák, de főleg a merkantilisták tulkapásai ráterelték a figyelmet a rendszer hibáira, amely első sorban abban állott, hogy a fogyasztók rovására a termelőket részesítették előnyben, mivel ugy érveltek, hogy *új értékeket csak termelésből kifolyólág lehet létrehozni*. Itt elsősorban a francia fiziolokrátaik helyezkedtek szembe a merkantilista irányzattal, mert ők viszont azt vallották,

hogy ha már gazdagító funkcióról esik szó, úgy ez *csak az östermelésre* vonatkozatható, mint amely egyedül képes új értékeket teremteni. Francois Quesnay a rendszeres nemzetgazdasági tudomány megalapítója a világ összes kereskedőit egy republikába foglalná össze, amelyen belül minden korlátozástól menten folyhatna az áru és értékcseré, de a mezőgazdaság, mint amely tényleges értékeket teremt, védelemben volna részesítendő. Innen már csak egy lépés választ el Smith Adam korszakkeltő munkájától,

Smith a *munkamegosztásból* indul ki és meggyőző beállításával egy csapásra megnyerte a maga számára mind az államvezetés, mind a tudomány embezeit. A munkamegosztásnak köszönhető, hogy az emberiség kilépve a primitív életmódból a civilizáció útjára lépett. Mióta az egyes emberek nem kell ruházattal, fegyverrel, lakással és primitív szükségleteinek egyéb tárgyait önmagának készítenie, amellelt élelmi szükségletét is megkeresnie, vagy vadászni, halászni és a földet is művelni, — megnyitotta a maga számára a fejlődés és a jólét útjait. A fejlődés útjára lépett ember ezzel egyuttal példát is szolgáltatott arra, hogy ez a munkamegosztás minél nagyobb mértékben terjesztendő ki, s ez elgondolásnak utolsó konzekvenciája lett: *minden ember, de minden csoport, nép, ország is csak azt termelje, amit a természeti adottságok energiában, nyeres- és segédanyagokban való gazdagsága, éghajlati viszonyok stb. számára determinálnak* Már Hume is állította, hogy egyetlen ország sem szenved meg a szomszédja gazdagságát és Smith is arra a konkluzióra jut: „valamint a gazdag ember, a körzetében élő mesterembernek jobb vevője, mint a szegény ember, úgy egy gazdag nemzetről is mondható.“ „Mivel pedig az egyén érdeke teljesen megegyezik a köz érdekével“ és az egyén érdeke a teljes szabadság fenntartás nélküli érvényesülése, — a nemzeté, mint az emberek egy csoportjának közösségéé, szintén csak a teljes szabadság lehet, mely a szomszédjaival való teljesen szabad érintkezésben, azaz kiváltképp gazdasági érintkezésében élhet természetének és hivatásának legmegfelelőbben. Smith természetesen az arany és ezüst ki és bevándorlásának sem akar gátat szabni, mert ő helyesen ismerte fel a nemes fémeknek elsősorban csak értékmérő-szerepét: „egy ország, melynek nincsenek bányái épen oly kevésbé szegényedhetik el a fémekben, mintahogy egy országnak, amely nem természet dohányt, e termékekből való exportnál, hiányt kellene szenvednie dohányban.“ Az egyén, valamint a nemzet gazdagodásának alapja, hogy *több értéket termel, mint amennyit fogyaszt és ugyanaz az egyén ill. nemzet el fog szegényedni, hogyha több értéket fogyaszt, mint amennyit termel.* Érték ill. nyereség alatt e vonatkozásban nem aranyban és ezüstben való érték ill. nyereség, hanem a lakosságnak föld és munkahozamban való föbbletét kell érteni.

David Ricardo ezt a gondolatmenetet még jobban kimélyítette, megadván neki azt a klasszikusnak elnevezett formát, melyre ma is még a gazdasági szabadságra való hivatkozásnál döntő érv és bizonyítékképen hivatkozni szokás. Szerinte a munkamegosztás elvét követve az egyes árukat, melyeket a különböző nemzetek egymástól eltérő költségekkel állítanak elő, minden nemzetnek ott kellene beszereznie, ahol azok a legolcsóbban állíthatók elő. Szerinte egy ilyen, más nemzetől való beszerzés adott esetben még akkor is ajánlatos lehet, ha egy nemzet azt önmaga olcsóbban állíthatja elő.

Smith és Ricardo teljes gazdasági szabadságának elve Keynes szerint három sarkalatos tételen nyugszik.

a) az államnak nincs joga beleavatkozni polgárainak magánügyeibe.

b) az egyén nem szorult rá arra, hogy az állam az ő ügyeibe beleavatkozzék és

c) az állam beavatkozása nem is használ polgárainak.

A laissez-faire elvének sikerült aztán az individualizmus elvét a szocializmus-sával összegegyeztetni és Humenek az egoizmusról felállított elvét a minél nagyobb fömegek boldogulásával egy kalap alá vonni. De diadalra jutott ezzel Darwinnak a kiválasztásról felállított új taná is, amely egy magasabb vezetés, egy isteni gondviselés helyébe a rátermettségek mindennek-föléhelyezését propagálta, amely az állami beavatkozás akadályozó és késleltető szerepét egy elfogadott tézisére való hivatkozással igyekezett magáról lerázni.

Nyilvánvaló, hogy a szabad gazdasági rendszer előkészítésében a gazdaságtól távolabb álló filozófiai és természettudományi ismereteknek elég komoly szerepük volt, de nagy szerepet játszott ez ujszerű teóriák érvényesülésénél, hogy Anglia lakossága át volt hatva, mondhatnók meg volt rémülve attól, hogy földje már rövid időn belül nem lesz képes erősen szaporodó lakosságát élelmiszerekkel és nyersanyaggal (főleg gyapjával) ellátni, — másrészt igari fölényük biztos tudatában és ipari rátermettségekbe vetett megingathatatlan hitükben nem kellett attól tartaniok, hogy egyforma mértékkel mérve, bármely más ország veszélyeztesse ipari vezető szerepüket. Angliának az élelmiszerek és a nyersanyag beszerzése, másrészt az iparcikkek elhelyezése miatt ttehat kétszeresen is érdeke volt, hogy a teljes gazdasági szabadság elsősorban is saját országában és a példa nyomán minél több országban jusson diadalra. De csak politikai sakkhuzásként számításból tette Poroszország, mikor szintén rátért a szabad verseny elvére, hogy Ausztria helyzetét a vámszövetségben aláassa.

Meglepőb, hogy Franciaországban hogyan találhatott olyan sok hívőt az új áramlat. Nyilvánvalóan itt inkább ideológiai, mint gazdasági alapon, a forradalmi megmozdulásokba belesorolva, érlelődött meg a haladás színében a harmonia és a szabadság jelszavával megjelent újítás. Ennek alapvető tétele volt, hogy a személyes érdek az a legyőzhetetlen individuális erő, mely bennünket a haladás új útjainak keresésére ösztönöz, mely állandóan oldalunkba nyomja a sarkantyut, de amely egyuttal arra is rávesz, hogy a haladás eredményeit monopolizáljuk. A verseny ama nem kevésbé legyőzhetetlen hatalom, amely a haladást az individuum kezéből, mihelyt célját elérte, kiragadja, hogy az egész emberiség számára hasznosítsa. Ez a két erő, melyeket szkeptikusan ítélhetünk meg, ha különválasztva tekinthetjük őket, — együttesen, egymásra való hatásukban szociális harmóniát alkotnak. (Bastiat: Harmonies Economiques) De mikor a neo-physiokraták a mezőgazdasági várnoknak egyedül létjogosult voltát hangsúlyozták, átförték az elv érintetlenségét és ezzel halálra is ítélték a gazdaság szabadságát. Quesnay „kereskedelmi republikája“ és Say „univerzális republikája“ egyformán a Smith Ádám féle ideológiával kongruensek, de erősen át vannak szöve politikai elgondolásokkal és világbéke-álmódózással, melyeket a sokkal realisabb gondolkozású angolok meg nem vetettek ugyan, de jobban a háttérbe szorították az egyéni érdekek és individualizmus mozgó erejével szemben. Ezzel sokkal szilárdabb bázist és hosszabb élettartamot biztosítottak a gazdaság szabadságának, melyhez egyébként őket az érdekek több szála is fűzte, mint Franciaországot.

A laissez-faire-elnék idővel ugy Angliában, mint Németországban főleg Friedrich List személyében hatalmas és képzett ellenzéke támadt, amely felismerte Smith, Ricardo és követőik tanainak fogyatékoságát és a propaganda rugóit is. List (Das nationale System der politischen Ökonomie, 1851. című munkájában) rámutat e tan alapvető hibáira: „Die Schule hat einen Zustand, der erst werden soll, als wirklich bestehend angenommen. Sie setzt die Existenz einer Universalunion und das ewigen Friedens, und folgert daraus die grossen Vorteile der Han-

delsfreiheit. Auf diese Weise verwechselt sie die Wirkung mit der Ursache“. Egyetlen példát sem tudtak felmutatni arra, hogy a gazdasági szabadságból nőtt volna ki egy nemzetek, vagy országok közötti fömörülés, hanem csak fordítva: egy olyan fömörülés helyén volt e tan életbeléptethető, mint az Egyesült Államokban és a keletkezésben levő brit világbirodalomban. Csak iparilag és a civilizáció egyforma fokán álló népek között volt ennek igazságos érvényesülése elképzelhető. Ők, mondja List, a lakosság, a föke és a termelő eszközök szaporodásából vezették le a munkamegosztást és ebből viszont azt a veszélyt, amely a föld népeit fenyegeti, mert csak egyes nemzetek jelen helyzetét, nem pedig a föld összes népeinek jövő fejlődési lehetőségét tartották szem előtt. Téves az a premisszájuk is, hogy a lakosság száma gyorsabban emelkedik, mint a fenntartásukra szükséges cikkeké, mikor a természetnek hallatlanul bő energia forrásai még ennyire kiaknázzatlanok. Az új tan privilegiumot szerez néhány kiváltságos népeknek, míg a többieket ezek élvezetéből kirekeszti. Téves beállítás az is, amely hibába Smithen kívül számos követője is beleesik, hogy egy nemzet boldogulásának alapját a produktív munkában és nem a munka produktívitasában látja, melynek konzekvens értelmezésénél pl. aki sertéseket nevel, produktív munkát végez, de aki embereket nevel, gyógyít, gyönyörködtet, az nem. E teoria azon a téves elven épül, hogy egy nemzet prosperitásának bázisa, ha minél több cseréértéket képes halmazni, nem pedig ha produktív erőit fejleszteni és a termelési folyamatba beállítani képes.

Mindamellet az 1860—1870-es években hódított legjobban a laissez faire, még pedig természetszerűen azoknál a népeknél, akik leginkább hittek saját erejük minden versenyt leküzdő képességében. mihelyt azonban ezek felismerték „a munka produktívitasának értékét“ és az erre való szisztematikus nevelés nagy fontosságát, átszaptak az ipar- és kereskedelem-védelmi rendszerre. Friedrich List felfogása diadalmas utjára kelt és az iparosodás, a technikai fejlődés, találmányok, felfedezések, s a munka produktívitasának nagy előnyeit és lehetőségeit kezdték felismerni. A nemzeti gazdagság kiaknázási lehetőségeit már nem akarták a pusztán véletlenre bízni és a fejlettebb nemzetek magateltésére szabott teoriáiban látni, hanem kitűzött célokat szem előtt tartva, önmaguk akarták azt átförmálni. A fejlődő német ipar és a győzedelmes hadjáratok révén elhatalmasodó nemzeti öntudat vámvédett határokon belül megteremtette a német nehéz ipart. Kartellek alakulnak, megszervezik az exportot, dumpingot alkalmaznak és mint mikor egy harcban az egyik fél megnemegedett (ma általánosan elfogadott és használt, sőt tullicitált) harci eszközöket alkalmaz, hatalmas előnyöket szereznek a maradi elvekhöz, papírtételekhez ragaszkodó féllel szemben. A dumping teljesen elhomályosítja a „legolcsóbb termelés“ tényálladékát, amelyre Smith munkamegosztásról szóló tételében hivatkozik, azt követelvé, hogy minden cikk ott szereztesse be, ahol legolcsóbban termelhető. Smith számításából kimaradt annak a lehetősége, hogy valaki ugyan drágábban termeljen, de olcsóbban árusíthasson és számítását mégis meglelje.

A gazdasági fejlődésnek váratlanul erős üteme megállította ezzel a laissez faire terjedését és védekezésre készítette, sőt háttérbe szorította azokat is, akik továbbra is szigorúan ki akartak tartani mellette és nem vették észre, hogy a gazdaság szabadságának elve a megváltozott viszonyok folytán nem tartható fenn tovább száz százalékosan.

De változott még egyéb is ezen közben. Válság reszkettette meg az egész iparilag fejlett világot a múlt század hetvenes éveiben, amely válság méreteit talán még csak a mai válság mulja felül. E válság elleni védekezés a maiakhoz hasonló, még nem éppen autarkikus, de erős vámvédelmi intézkedéseket váltott ki,

hogy a tüzet az ország határainál lokalizálják, illetve, hogy a belföld gyógyulási folyamatát külföldről jövő újabb infekció ne zavarhassa. Minden, főképpen ipari ország hangos lett az állami beavatkozást sürgető demonstrációtól, kéréstől, sajtópropagandától — és mig konjunkturális, vagy normálisan fejlődő gazdasági helyzetben szívesen idézték a „laissez faire, morbleu! Laissez faire“ szenvedélyesen visszautasító kiszólását, addig a bajbajutott gazdaság, rögtön szegre akasztotta elveit és az állam-anyaéhoz szaladt védelemért,

David Ricardo alapvető munkájában megjelenése (1817) után indul meg a nagyméretű vasutépítkezés, a gazdasági fejlődés és civilizáció, de egyuttal megkezdődik a nagyméretű gyarmat-hódítás periodusa is. Addig nem ismert, vagy a civilizáció számára hozzáférhetetlen vagy kiaknázatlan területek kapcsolódnak bele a termelésbe, új bányák, fém-telepek, új termőterületek, új produktív erők és új erőforrások fedeztetnek fel, amelyek a szabad gazdasági rendszer ama főpillére alol, mely szerint árut onnan kell beszerezni, ahol az legolcsóbban termelhető, megingatják a talajt, — mert a telephely-tényezőket hirtelen megváltoztatják. Ma még Gurgenti a kén főbányászási helye, holnap már az Egyesült Államok, — már nem India a legolcsóbb buza-forrás, hanem az Egyesült Államok és Argentína tűnnek fel elég hirtelenül, — a kaucsuk, az indigó, a kávé stb. változtatják főtermelőhelyeiket, Németország és az Egyesült Államok kezdenek a vastermelésben Anglia számára veszedelmes versenytársakká válni és nem maradhat többé közömbös egyik állam számára sem: az ő földjén vagy gyarmatján eddig virágzásban volt ipar vagy kereskedelem halálra legyen-e ítélve, vagy virágozzék-e tovább, — ha elvek feladása árán is. Ez elvek szigorú alkalmazása és e tanterjedése azzal a következménnyel is jártak, hogy az agrár-országok és a gyarmatként kezelt területek is ráléptek az iparosodás újfára és maguk kezdték nyersanyagikat feldolgozni. Az Egyesült Államok gyorstempójú ipari emancipációja után Japán szolgáltatta a szabad gazdasági rendszer hazájának a legkellemetlenebb meglepetést, de sorra létesültek Cubában a nád-cukorgyárak, Indiában a kohók, Argentínában és Kanadában az ipartelepek legkülönbébb nemei. Ezeknek Anglia és Franciaország gazdasági hegemoniájára oly végzetes következményeit csak az a körülmény leplezte ideig-óráig, hogy ez iparosodó országoknak éppen termelőeszközökben, gépekben és szerszámokban való szükséglete nagyon megnövekedett és hogy a hajó és vasutépítéssel megnövekedett internacionális forgalom az általános fogyasztásnak váratlanul nagy emelkedését okozta és azt a látszatot keltette, mintha a rendszer diadala és nem fiaskója volna. A valóság késői megismerése a paroxizmusig fokozta a nemzetek közötti versengést elvesztett gazdasági pozíciók visszahódításáért és elnyerendő pozíciók kieroszakolásáért, valamint a gyarmatok megszerzésére irányuló politikai versenyfutást.

A nemzetgazdasági fogalmak kialakulása korántsem vall arra, hogy egy egységes ideologia företlen egyenes vonalban halad egy progressziónak mondható cél irányában. Az ideologia középpontjába a nemzet, ill. az egyén gazdaságásának elérése került. Míg a merkantilizmus és részben még a fiziokratia is a termelési folyamatra és a gazdaság körforgására koncentrálja figyelmét, addig a szabad gazdasági rendszer hívei az árucserre törvényeit veszik tüzetes vizsgálat alá és az érték — és áralakulás törvényeire helyezik a fősúlyt. De a teoria nem áll meg ezen a ponton sem. A gazdaság eredetéről való fogalmak változásai jelzik legszembetűnőbben azokat a változásokat, amelyeken a nemzetgazdaság ideológiái komplexuma az utolsó évszázadokban átment:

- a) A merkantilizmus a külkereskedelemben látta a gazdaság kuforrását.
- b) Thomas Mun a pénz mennyiségében
- c) John Law a hitel felfokozásában
- d) Francois Quesnay az őstermelésben.
- e) Adam Smith a munkában
- f) Friedrich List a munka produktivitásában.

E teoriák sorát kiegészíti azután egy újabb az eddigiektől lényegesen eltérő irányzat: a tudományos szocializmusé.

A termelésnek a kézműiparosságból a nagyiparra való átfemlódása, vagyis a termelésnek elgépiesedése, mechanizálása szükségessé tette a merkantilista irányzatnak feladását s a csak elzárkozásra alapított, monopolisztikus módszerek liquidálását. Nem mondhatni, hogy a laissez-faire hívei éppen nyitott kapukat döntettek, az új termelési rendszer maga is rombolta a korlátokat, mert nem bírta el az alchimisztikai titokzatosságot, s az elgépiesedő termelés nem használható csupán maga-gyártotta, házi készítményű munka-eszközöket, hanem Smith munkamegosztásról szóló zseniális meglátásához híven a gépeket is külön ezekkel foglalkozó termelők készítették el. Ezeknek is érdekükben állott termelésük fokozása, terjesztése, miáltal újabb és újabb versenytársakat támasztottak előbbi megbizóiknak. Egy anolog esetre utalhatunk a hadiszer gyártásnál, amely a középkorban még nagy titokzatosság mellett folyt és Lionardo da Vincinek valamint Benvenuto Cellininek majdnem életébe került, mikor megbizóik megtudták, hogy ők másokhoz szándékoznak szegődni és azok számára is hadi szereket készíttetni, — mint ahogy egy híres középkori óraművesnek az olműzi bölcs tanács kiszuratta szemét, hogy más városnak ilyen csoda zenélőórát ne készíthessen, mint nekik. Ezzel szemben ma majd minden ország még áldozatok árán is támogatja fegyverkezési ipara exportját, hogy eváltal ez iparát fejlessze és főkeletesítse és kisebb bajnak veszi emellett, hogy esetleg leendő ellenfeleit erősíti vagy éppen beleinvalja egy háboruba, — mintahogy az ipari termelésre és gazdasági háboruba tényleg beinválta.

A lakosság szaporodása viszonylag háborumentes és nagyobb epidemiáktól megkímélt korszakban, a földetől kiszorult parasztság tömegeit a városba nyomta és a kézműességben foglalkoztatottakat egyre kevesbedő elhelyezési lehetőségek kényszere alatt ugyancsak a városokban tömörítette. Ezzel megteremtette a még gyermekcipőben botorkáló nagyipar számára azt az előfeltételt, mely nélkül existenciája el sem volt képzelhető: a nagy munkástömegekben való tulkinálatot.

Smith Ádám és követői felismerték a merkantil irányzat és tulkapásainak hibáit és a változott viszonyokban, amelyeket a kézműesség rovására terjeszkedő és azok dimenzióit messzetulszárnyalva a mechanizálódó nagyipar előidézett. De számolt nyilván azzal a ténnyel is, hogy p. o. Németországban a 18. században 1000 lakosra átlag 260 koldus esett. Ennek folytán a nagyipar és a világot behálózó internacionális kereskedelem számára szabad mozgást követeltek, az egymást ellensúlyozó erők szabad kifejlődését. Ők egyfelől a társadalmi rétegek eltolódásával, a falusi lakosságnak városba özőnlésével, szóval a nagy munkanélküliséggel számoltak, másfelől a fejlődő gazdaság és főleg a nagyiparnak nagy munkástömegeket felszívó képességével, ha a fejlődés ez általuk tisztán látott, és eleinte csak angol viszonyokra szabott elgondolása akadályokba ütközni nem fog. A civilizáció megindítója: a munkamegosztás, a további fejlődés garanciája: a munkamegosztás. A városba özőnlő munkástömegeknek kenyeret a munkamegosztás ígér, és így a nép vagyoni fejlődésének és ezzel együtt az egész helyzetnek kulcsa: a munkamegosztás.

De e nagy munkástömegeknek a felszívódása mégsem történt olyan gyorsan, mint az kívánatos lett volna és Malthus a még csak 9 milliós lakossággal bíró Angliában is gondolkodóba esett afelett, hogy mivé fejlődhetnek még a dolgok, ha a lakosság elhelyezetlenjeinek száma még tovább emelkedik. Fantasztikák és utópisták látták ugyan ez anomáliát magát, de azok eredetét és az okok helyességét teljes nivoltukban nem ismerték fel.

Saint Simon követeli, hogy „minden ember dolgozzék“ és leszögezi a gazdasági kérdéseknek a politikával szemben kifejlődő előbbrevalóságát, a kormányzásnak eltolódását a személyekről a tárgyakra és a termelési processzusra, azaz a politikai államhatalom megszűnését egy gazdaság-termelői egység kialakulása érdekében. Fourier megalkotja képzeletében Phalanstere-tét, megszünteti a város és közös háztartásba szorít bizenyos termelési processzusba verődött embercsoportokat és teljes egyenlőségre törekszik azon az alapon, hogy mindenkit hivatottsága alapján oszt be a termelési processzusba, de felváltva mezőgazdasági és ipari munkára fogja őket. Owen a mérnökből lett gyáros a gyakorlatba is igyekszik átültetni ideológiáját, mely az akkori időkhöz viszonyítva erősen szociális, mai viszonylatban 10¹/₂ óras munkaidejével inkább elmaradottnak volna mondható, de a szabad versenyben végül is alul marad és vállalata főnkre megy.

Marx és Engels megépítik a hidat ez „utópiáktól a tudományos szocialismusig“. E hid főbb pillérei a „Mehrwert-teoria“, a „Verelendungs-teoria“ és a „tőke akkumulációjának (a monopolium) teóriája,“ ezekről a termelési eszközöknek a dolgozók által történő birtokbavétele felé vezetett az az ut, amely a tervszerű gazdaság elgondolásával volt kikövezeve.

A kapitalizmus előtti időkben, a primitív termelés kultura előtti korszakában, az egyén saját szükségletére beállított kicsinyes, törpe és hiányos eszközökkel előállított azt amire szüksége volt, helyesebben: szükségletének kielégítése alkalmazkodott a rendelkezésére álló primitív eszközökhöz. A fejlődő technika ezen egyedtermelőkből, drutermelőkből álló társadalmába a maga termelési rendszerét vezette be. A természetadta, tervszerűen termelés helyébe, amely az egész társadalom akkortájt uralkodott, tervszerű munkamegosztást szervezett meg, ahogy az az egyes gyári üzemek kebelén belül volt megszervezeve. De a tervszerű termelés hatalmasabb volt, mint a természetadta munkamegosztás, a társadalmilag megszervezett üzemek olcsóbban termeltek, mint az egyes kistermelők. (Engels: Herrn Eugen Dühring Umwälzung der Wissenschaft.)

A munkamegosztás alapján illetéknéppen megszervezett termelés kiszorította a saját termelési eszközökkel és legtöbbször a saját maga termelte nyersanyagból előállított árukat és most idegen munkával termelt nyersanyagból és idegen munkával termelt eszközökkel végzi el a termelést. A termelés és a termelési eszközök társadalmisítottak, — hangoztatja ezt a teoria, — de nem e termelési rendszerből származó eredmény. Ez a marxista Mehrwert-teoria lényege (Engels megvilágításában) amely a munka számára visszaköveteli azt a föbblet-értéket, amelyet az árunak ő adott és amelytől csak a munkamegosztásnak^{sz} (számára^{sz} igazságtalan) folyamata révén fosztatott meg.

A lakosság számának szaporodása lehetetlenné tette a primitív életmód további fenntartását, a nomád élethez szükségelt szabad földterületek az emberiség fejlődésének alkalmas területein kevesebedtek. A civilizáció oka és következménye is volt egyuttal annak a processzusnak, amely helyhez kötötte az embereket és beállította őket a termelési apparátusba, de kulturmunkájával csökkentvén a természeti veszélyeket és lekoptatván velükszületett vadságukat, amely állandó harcban és nyugtalanságban tartotta őket, — és tudományos és tapasztalati megfigyelésekre

támaszkodva, a megbetegedéseket és következményeit kisebbitvén: egy még nagyobb népesedési sűrűsödést idézett elő — mint azt még napjainkban is megfigyelhetjük Szovjet-Oroszország példáján. A népesedés e jelensége a termelési rendszernek olyan megváltoztatását követelte meg, amely az embereket nem csak jobban kötötte helyhez, de több embert is volt képes foglalkoztatni. Így gravitált a termelés, a szabadabbá váló kínáló munkaezők által ösztönöztenve, és egyelőre még a koloniák igénytelenebb népességének kiaknázása által is erősítve és az egyre szaporodó népességnek nagyobbodó szükségletére is számítva, a mechanizálási folyamat felé.

Kétségtelen, hogy ezt a fejlődést a munkamegosztás hozta létre, de míg a szabad verseny elvén állók ezt érdemként emlegették, a marxizmus ezt bűnűl róta fel egy társadalmi osztálynak a nagy tömegek rovására való gazdagodása miatt. Marx csak két lehetőséget látott: vagy visszaállítani a kereslet és kínálat közötti régi egyensúlyt korunk hatékonyabb termelő eszközei felhasználásával, vagy megszüntetni, az individualizmuson alapuló árucserét. (Das Elend der Philosophie.)

A munkamegosztás elvéhez azonban elválaszthatatlanul hozzátartozott a csak *szükségletre való termelés* teljes liquidálása, amelynek helyébe a *piacra=való termelés* módszere lépett. A „piac” volt a munkamegosztás elvén felépült szabad verseny tere, ahol a kereslet és kínálat egymást egyensúlyozó erőinek törvénye érvényesült. Ezek ütték hajtották a termelőt a maga gazdasági erőinek jobb kihasználására és előnyeinek erőteljesebb kiaknázására, többtermelésre, mechanizálásra és termelési monopoliумok szerzésére. Ez a mechanizálási folyamat nagyobb elhelyezési lehetőségekre számított, ami a szabad verseny új piacok hódítása és saját fogyasztó közönségének életstandard-javulása révén egy ideig biztosított is, míg nem kiderült, hogy a circulus vitiosus valahol megakadt: a fogyasztás nem tud lépést tartani az előresiető termelési folyamattal.

Engels így írja le (1877-ben az Anti-Dühringben) ennek következményeit: „In der Tat, seit 1825, wo die erste allgemeine Krisis ausbrach, geht die ganze industrielle und kommerzielle Welt, die Produktion und der Austausch sämtlicher zivilisierter Völker und Ihrer mehr oder weniger barbarischen Anhängsel so ziemlich alle zehn Jahre einmal aus den Fugen. Der Verkehr stockt, die Märkte sind überfüllt, die produkte liegen da, ebenso massenhaft, wie unabsetzbar, das baare Geld wird unsichtbar, der Kredit verschwindet, die Fabriken stehen still, arbeitenden Massen ermangeln der Lebensmittel, weil sie zuviel Lebensmittel produziert haben. Bankrott folgt auf Bankrott, Zwangsverkauf. Jahrelang dauert die Stockung, Produktivkräfte wie Produkt werden massenhaft vergeudet und zerstört, bis die aufgehäuften Warenmassen unter grösserer oder geringerer Entwertung edlich abfliessen, bis Produktion und Austausch allmählich wieder n Gang kommen.“

A marxi szocializmus, amely a szabad verseny alapján álló kapitalistának nevezett termelési rendszert okolja és vádolja az anomáliáknak az egész soráért és a krízis kihatásait e kitünően jellemző beállításban adja, nem annyira a krízis eliminálására törekszik, mint magának a rendszernek önmagát gyilkoló módszerét, abszurditását akarja ezzel bizonyítani. Ennek helyébe, vagyis egy anarchikusnak elkeresztelt termelési és elosztási rendszer helyébe, *A termelési eszközök birtokba vétele után, a gépek elleni rebellioval, a város és falu kiegyenlítésével, a szabad verseny megszüntetésével, egy tervszerű elgondo'áson alapuló gazdasági ermelő rendszert kíván életbeléptetni*: „Eine gesellschaftliche planmässige Regelung der Produktion nach den Bedürfnissen der Gesamtheit, wie jedes Einzelnen.“ „Die Anarchie innerhalb der gesellschaftlichen Produktion wird ersetzt

durch planmässige bewusste Organisation.“ „Nur eine Gesellschaft, die ihre Produktivkräfte nach einem einzigen grossen Plan harmonisch ineinandergreifen lässt, kann der Industrie erlauben, sich in derjenigen Zerstreung über das ganze Land anzusiedeln, die ihrer eignen Entwicklung und der Erhaltung resp. Entwicklung der übrigen Elemente der Produktion am angemessensten ist“ írja Engels és Marx így formulázta erre vonatkozó követeléseit: Zentralisation des Kredits in den Händen des Staates durch eine Nationalbank mit Staatskapital und ausschliesslichen Monopol. Zentralisation des Transportwesens in den Händen des Staates. Vermehrung der Nationalfabriken, Produktionsinstrumente Übermachung und Verbesserung der Ländereien nach einem gemeinschaftlichen Plan.“

Ezek azok az elemek, melyekből a tervgazdaság gondolata kiépült. Sokkal többet Marx és Engels művei közvetlen tanács és utasítás formájában nem nyújtanak, de ha a termelési eszközök társadalmissítását, osztálykülömbiségek megszüntetését, az államoknak felszámolását, a pénznek mint fizető eszköznek és értékmérőnek kikapcsolását vesszük szemügyre és azt az alapvető elgondolást, hogy a piac számára való termelés helyébe, jogaiba visszahelyezni kívánják a csak szükséglet számára való termelést — és végül, ha a krízist, melynek okául a termelés anarchiáját hozzák fel, tudatos tervszerű elgondolással és a tervszerűségen alapuló termeléssel akarják elérni, úgy ezekből szükségszerűleg csak a tervgazdaság nőhetett ki.

BELFÖLDI SZABADKÖMÜVESSÉG

Aczél Gyula tv. a „Pax“ □ tagja

f. évi október hó 23-án az ö. k. k. — Vele Temesvár egyik legrokonszenvesebb egyénisége szállt sirba. Aczél Gyula 1858-ban született Ormoravicán. Középiskoláit Baján, a kereskedelmi akadémiát Bécsben végezte, azután az atyjától örökölt medvesi és gyarmatai birtokokat kezelte a Temesközben. A dekonjunktura miatt a földet eladta és Temesvárott nagystilű gabonakereskedést szervezett. A háboru után teljesen visszavonult és csak társadalmi kötelezettségének élt. Alapító tagja volt a Lloyd klubnak, belfagya a temesvári kereskedelmi- és iparkamarának és a háboru előtt évtizedeken át a városi törvényhatósági bizottság tagja volt. Szövetségünkbe 1907. évi május hó 31-én vettett föl. Munkáinkon szorgalmasan résztvett és minden testvér szeretetét méltán megérdemelte. Temetése f. évi október hó 24.-én, a temesvár belvárosi r. kath. temetőben, a város intelligenciájának színejava részvételével ment végbe.

Hantos Gyula.

A legjobbak rendre ör. kel.-be távoznak közülünk idő előtt. Talán azért, hogy a mögöttük kitöltetlenül maradó ür jobban megismertesse őket velünk, annál a velünk egysorban ült, testi formát öltött árnyéknál, akiről csak hittük, hogy magunkban már biztos képet alkottunk róla. Sok apró ember sok apró ügyének fardhatalan intézője volt Hantos Gyula t. Az aprólékos munka leszűrkít, szétforgácsol. Nem tud egyetlen nagy cselekedetté összeállani, mely megállítson mindenkit a maga monumentálitásával. De a sok kis cselekedethez sok és nagy hősiesség kell. Ujra és újra fellobbanó tetterre készség. Ujra és újra két éles sarkantyú közé szorított akarat. Szüntelenül eleven jöndulat és jószándék és önzetlenség és szeretet. Mindez együtt — most már látjuk, most már sokkal jobban látjuk: ez volt Hantos Gyula t., akinek korán kihült jószívét e hó 6.-án adtuk át az enyészetnek. Polgári iskolai tanár, majd igazgató volt Kolozsváron. És abban a kor-

ban, mikor más a megérdemelt nyugalom csöndjét keresi, párttitkár lett anélkül, hogy politikus lett volna. Párttitkári minőségben csak arra látott jó alkalmat, hogy a kisemberek apró ügyeit fölkarolja s kiharcoljon számukra minden kiharcolhatót. Fărădhatatlanul tevékeny volt és ezt a lobogó tevékenységet metszette hirtelen ketté, életre és halálra, a földi véget szimbolizáló kasza suhintása. Tízei az Unióból megrendülten állották körül koporsóját. Csak 65 éves volt.

A „Pax“ páholy az első munkáévadban, szeptember hó 12.-én tartotta első munkáját, melyen a napilap ügyét és H. Á. tv. „Elméleti és gyakorlati szkség“ című szép előadását tárgyalta. A szept. 26.-i munkán Dr. K. I. tv. „A házasság mulija és jövője“ című előadását hallgattuk, mely tartalmas vitát vont maga után. Okt. 17.-én M. I. tv. azt a kérdést fejtegette, hogy „miért nem szeretik a profánok a szkséket?“, míg okt. 31.-én gyász munkán áldoztunk nagyszámú ö. k.: k.: tveink emlékének.

A nov. 14.-i munkát a béke gondolatnak szántuk. További munkáink lesznek még ez évben: Nov. 28.-án, E. K. tv. előadása: „A liberálizmus válsága és a szkség!“. Dec. 12.-én Dr. B. D. tv. előadása: „A trachoma elleni védőintézkedésekről“.

A jövő naptári évre bejelentett előadások címei: „A házasság krízise“, „Kötény nélkül“, „Napközi otthonok“, „Vallás és Szkség“, „Déli bábok a szk. célkitűzésekben“, „Egy jöhirű szabad férfiu mai éietelfogása“, „A terv eszméje és a világ felépítése“, „A szk. eszme ellenségei, I. a sovinizmus“, „Elmélet és gyakorlat a szabadkőművességben“, „Beszélgetés a neofítával“, „Közgazdasági témák szk. megvilágításban“, „Szózat a kétkedőkhöz“ és „A nők gazdasági helyzete“. Ezek mellett 2—3 oktató munkát is tartunk.

Charitativ téren folytatjuk az ingyentejakiót és a jözsefvárosi állami elemi iskolában 100 szegény gyermeknek nyújtunk naponta meleg ebédet. B. L.

Trauerarbeit in Bauhütte „Die Arbeit“

Alljährlich am Allerseelentag betrauert die im O.: Bukarest arbeitende Bauhütte „Die Arbeit“ die während des vergangenen Jahres i. d. e. O. eingegangenen BBr.:

Auch am 2. ds. Mts. fand eine Trauerarbeit für die heimgegangene BBr. statt, wobei insbesondere genannt wurden: der eigene Logenbr.: Walter Eminger, der ständig besuchende Br.: Ernst Roth und der freimaurerische Märtyrer Br.: Domizio Torrigiani, für welcher letzteren eine eigene Loge noch keine Trauerarbeit feiern konnte.

In Br.: Eminger wie in Br.: Dr. Roth, betrauert die Loge wertvolle Glieder der Kette, dem Bunde und den eigenen Logen treu und ergeben, Männer aufrecht in Tat und Gesinnung; in Br.: Torrigiani die ganze Frm. Welt ein leuchtendes Beispiel von freimaurerischer Pflichterfüllung.

Die Feier lässt sich nicht beschreiben. Man muss derselben beigewohnt, man muss die Trauer mitgeföhlt haben.

Düster war der Tempel in seiner schwachen Beleuchtung, in Trauer schwarz ausgeschlagen. Schwarzes Tuch verzierete die Tempeltür. Vor dem Alter war ein Katafalk aufgestellt. Den Sarg schmückten die Werkzeuge des verstorbenen Br.: Eminger.

Der M.: v.: St.: nahm unter Mitwirkung der BBr.: Beamten die rituelle Feier vor. Die Zeremonie war würdevoll und ergreifend. Mächtig wirkte sie auf die zahlreichenden Anwesenden.

Dr. Edelmann Menyhért 70 éves. Személyi kultusznak sohasem adtunk teret e lapok hasábjain. Ma sem vélünk ebbe a hibába esni, amikor megemlékezünk szövetségünk egyik legkiválóbb tagjának jelentőségteljes évfordulójáról. Dr. E. M. a Bihar p. főmestere, az Unio □ legrégebbi tiszteleti tagja, 70-ik életéhez ért. A midőn ez alkalomból a legjobb kívánatainkat juttatjuk el hozzá halából azért a csaknem 4 évtizedes lankadatlan, fáradsá-

got nem ismerő munkájáért, melyet szövetségünk érdekében kifejtett és kifejt ma is — bizonyosak vagyunk abban, hogy nemcsak a magunk, hanem szövetségünk minden tagjának érzelmeit is tolmácsoljuk. E. M. a szövetségbe lépésétől a mai napig dolgozott, □-ának nemcsak vezetője, de egyúttal első munkása is, akinek terjedelmes karakterképet csak azért nem merjük adni, mert az ellenzik azzal a nagymérvű egyszerűséggel és szerénységgel, amely őt annyira jellemzi. Ad multos annos!

Az Unió október és november hónapban hozzákezdett mult számunkban ismertetett programjának realizálásához. Az októberi első munkán V. J. szonok t. tartotta meg bevezető előadását a tervezett előadássorozathoz. Kifejtette, hogy széleskörű tájékozódásra van szükségünk előbb, hogy a szkség mai feladatkörét pontosan megállapíthassuk. Ezt a célt akarják szolgálni a sorozat előadásai. A második munkán J. A. t. tartotta meg elmélyült és minden sablontól ment oktató előadását a szimbolumokról. A novemberi első munkán A. M. t. „A szociáldemokrácia mai világhelyzete” címen tartott nagyon értékes előadást, melyet közelebbről a Testvériségben is közreadunk. Az ezt követő munkán D. I. t. tartotta meg jelen számunkban közreadott előadását, mely — felcserélt sorrendben — mintegy bevezetője volt A. M. t. előadásának. Mindkét előadást érdekes és magas színvonalu vita követte.

A. MLNR Konventje

A romániai nemzeti nagypáholy 1932. dec. 3—4. tartja 52-ik Konventjét. Bibescu herceg nagymester távollétében a munkákon Servatius h. nagymester fog elnökölni. A napirenden 33 pont szerepel.

1. A páholykiküldöttek megbízóleveleinek számbavétele.

2. A munkamegnyitás.

3. Választási elnök választása.

4. Nagymester megnyitó beszéde; idegen főhatóságok üdvözlése, általános megjegyzések a romániai szabadkőművességhez, 1932. évi elhalálozások.

5. Sadoveanu M., a skót ritusu páholszövetség elnökének beszéde. A skót r. p. szövetség működése.

6. Servatius L., a jánosrendü páholszövetség elnökének beszéde. A jánosrendi p. szövetség működése.

7. Az 1931. Konvent ép. rajzának hitelesítése.

8. A skót r. p. szövetség főtitkárának Herovanu Mircea-nak jelentése. Működő páholyok. Működő keletek. Tagok száma (I.: II.: III.:). Felvételek, díjemelések, befogadások, förlések, kizárások, elhalálozások száma az 1932. évben. A skót r. Konvent határozatainak közlése. Az új h. nagymester, főkincstáros, 14 tanácsos, a R. N. N. P. szövetség tanácsának tanácsosi jelöltjei, a skót r. szövetség Konventjétől hozott határozatok, a páholyok működése és a szövetségtanács munkái, amennyiben érdeklik a R. N. N. P-t.

9. Ugyanaz a jánosrendi páholyok szövetsége főtitkárának részéről.

10. A nagypáholy főtitkárának jelentése. Belföldi, külföldi helyzetkép.

11. A Np. főszónokának jelentése. A román szkség erkölcsi helyzete, a szks. szellem előrehaladása Romániában, a fegyelem és a munkák látogatása.

12. Főalimizsnás jelentése.

13. Főkincstáros jelentése. A rend pénzügyi helyzete.

14. A pénzügyi ellenőrzőbizottság jelentése. Az 1932. évi mérleg.

15. A főkincstáros felmentése. (Szavazás)

Az „AURORA” szabadkőmives páholy szomorú szívvel jelenti, hogy erős oszlop dőlt ki soraiból

Engel Oszkár tv.

1932. november 3-án az Örök Keletbe költözött.

Vele nemcsak megértő hü barátot veszítünk, hanem eszméink bátor harcosát is, ki munkás életének egész ideje alatt ápolta a legszentebb érzést, az emberbaráti szeretetet.

16. 1933. évi költségvetési tervezet. Vita. (Szavazás).

17. Szentély bizottság jelentése. A különböző keleteken eszközölt ingatlan, bútor és más leltári befektések.

18. Az alkotmánybizottság jelentése. Vita. (Szavazás).

19.—21. A nagymester, a főkincstáros és a szövetségtanácsosok megválasztása az 1933. évre.

22. A nagymester kinevezi a 7 szövetségtanácsost az 1933. évre.

23. A nagymester kinevezi a főtitkárt az 1933. évre.

24. A nagymester kinevezi a R. N. N. P. főtitkárjelöltjeit az 1933. évre. (a 21 szövetségtanácsos közül).

25. A nagymester kinevezi a bizottságok tagjait az 1933. évre. (Pénzügyi, jólékonysági és propaganda bizottság).

26. A nagymester beiktatása. A nagymester eskütétele.

27. A főtitkárjelöltek beiktatása. Eskütétel.

28. A rendi szövetségek elnökei, mint a R. N. N. P. h. nagymesterei letesznek az esküt.

29. A főbbi választott és kinevezett szövetségtanácsos eskütétele.

30. A III. f. munka befejezése. Az I. f. munka megnyitása.

31. Azon vendég tagok fogadása, akik nem vehettek részt a Konventen.

32. Beszéd.

33. A munka befejezése.

A Jánosrendi Szövetség tanács ülése.
Október 16-án, a páholyközi bizottság érkekezletét követően, a Szövetség tanács is összeült Marosvásárhely keletén. L. Servatius h. nagymester-elnök megnyitójában köszönetet mondott a Bethlen Gábor p. -nak a szeretetteljes fogadtatásért s egyben üdvözölte a p. t huszonöt éves fenállása alkalmából. Azután kegyelettel emlékezett meg a legutóbbi ülés óta ö. k. -be költözött t. -ről: Tihanyi Györgyről (Pax) szövetségünk legrégebbi tagjáról és

Biró Gézaról (Unió). A Szövetség tanács tudomásul vette a f. évi június hó 19-én Brassó kel.-én megtartott legutóbbi ülés jegyzőkönyvét. Ezzel kapcsolatban h. nagym. t. jelentette, hogy a cserkészlet ügyében Bibescu nagym. t.-nél személyesen eljár. Közölte továbbá, hogy az Aurora főmesteri tisztéről Sz. V. dr. t. megváltozott életkörülményeire való hivatkozással lemondott. Az Aurora új főmesterévé K. L. t-t választotta. Jelentette a h. nagym. t. hogy a Francia Nagypáholy nagymestere, Jacques Maréchal t és nagytitkára, A Viet t, a konstanfinápolyi kongresszusra utaztukban, utjukat ez év szeptember 1-én Bukarestben megszakították. A brassói állomáson az átutazó vendégeket H. Gy. t, Bukarestben pedig, a fízteleitükre rendezett munkán M. L. t. üdvözölte a Jánosrendi Szövetség és a beteg L. S. h. nagym. t. nevében. Az üdvözléseket Maréchal nagym. t a Servatius nagym. t.-hez intézett levélben köszönte meg, melyet az ülésen felolvastak. Sch. Gy. kancellár t ismertette a jánosrendi szövetség kötelekésébe tartozó pp 1931. évi munkásságát összefoglaló jelentését. Tudomásul szolgált azzal, hogy a jelentést az egyes pp-nak megküldik. (A Testvériség annak idején ismertette a pp titkári jelentéseit, melyeknek a kancellári jelentés fogalata lévén, ezt ismertetni külön feleslegesnek tartjuk.) Dr. Sz. Zs. h. nagym. t. jelentette, hogy az új alkotmánytervezet tárgyalása két jásii tt részvételével befejeződött. s a közösen megállapított szöveget két példányban aláírták. Minthogy a szövetség tanácsosok a páholyközi bizottságban az alkotmánytervezet tárgyalásán résztvettek, a szöveg ismertetésétől itt eltekintettek és azt egyhangú tudomásul vették. A tervezet kidolgozásában résztvett t. -nek h. nagym. t köszönetet mondott odaadó munkásságukért.

Szabad Egyetem Marosvásárhelyen.
A Bethlen Gábor p. tagjai, profán intellektuelek bevonásával Szabad Egyetemet szerveztek meg Marosvásárhelyen. Egyelőre tizenkét előadásból álló sorozat sze-

repele a Szabad Egyetem programján. Az előadások az emberi haladás irányában a legujabb ismereteredményeket közik a hallgatósággal. Minden előadást vita követ. E hó 23-án dr. Z. K. t. tartotta meg a sorozat első előadását. „A mai ember és világa” címmel. Az előadások napjaul minden hét szerdáját állapították meg, színhelyük az Apolló ház nagyterme. — Itt említjük meg, hogy az Unio p szintén régóta tervbevette egy Szabad Egyetem létesítését. Ebben a hónapban egy lépéssel előbbre jutott a terv a megvalósulás felé. A p. megbízta A. M. t-t, hogy haladéktalanul lásson hozzá az előadók kiválogatásához.

Élet Iskolája Aradon. A marosvásárhelyi kezdeményezéssel egyidőben vesszük a hirt, hogy Aradon, az Összetartás p. az ottani Kölcsely Egyesület keretében Élet Iskolája címen hirdet a vásárhelyihez hasonló előadássorozatot. Az összetartás három éven át Anyák Iskolája címen rendezte előadásait ugyancsak a Kölcsely Egyesülettel karöltve és sorozatának összefoglaló címét ezidén azért változtatta meg, hogy a mindennapi

élettel kapcsolatos problémákból szélesebb tárgykört ölelhessen fel. Érdekes, hogy az aradi Élet Iskolája is november 23-án kezdte működését R. M. h. főm. t. előadásával az orvostudományok köréből. Ők is hétről-hétre szerdán tartják előadásait az Iparosok Kulturházában. A felkért 16 előadó közül 14 szks. és csak kettő profán. Két előadót megjelölt témakörre az Uniotól kértek kölcsön.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

Felzólító körlevelünkre több értékes kéziratot juttattak szerkesztőségünkhez, melyek egyrészt mai számunkban használtuk fel, a többiekre a lap terjedelméhez mérten hamarosan szintén sor kerül. Ankétunk iránt is érdeklődés mutatkozik. A hozzászólásokat kérjük mielőbb beküldeni, hogy jövő számunkban már közölhessünk belőlük. A nyílt színen folyó vita nagyon termékenynek ígérkezik. Ha lapszempontról talán hátrányos is, szinte örömmel állapítjuk meg, hogy belföldi anyagunk ezúttal a külföldi híreket kiszorította. Ezeket jövő számunkban pótoljuk. A küldött kéziratokért köszönet.

A KIADÓHIVATAL RÖZLÉSE

A Testvériség megrendelési és hirdetési feltételei. A Testvériség havonta egyszer, minden hónap 20-a körül jelenik meg, a nyári július és augusztus hónapok kivételével, mikor a szks. munka is szünetel. Évente tehát tíz számot ad, a maihoz hasonló terjedelemben. Megrendeléseket csak az egyes páholyok megbizottai útján fogadunk el. A megbizott t-nél lehet egyes számok átvételére előjegyezni, mellyel a megrendelő t. kötelezi magát, hogy minden szám megjelenése után egy példányt átvesz 20 lej befizetése ellenében. Előfizetni is lehet félévre (öt számra) 100 lej, vagy egész évre (10 számra) 200 lej előzetes befizetésével a megbizott t-nél, ki az így befolyó előfizetési, illetve átvételi díjakkal havonta számol el a kiadóhivatalnak. *Minden pénzküldemény Vikol Kálmán bankigazgató Cluj Erdélyi Bank címre utalandó át, Testvériség jelzéssel.* — Hirdetési feltételek: egész boritékoldal 800, féloldal 500, negyedoldal 300, nyolcadoldal 180 lei. Kisebb hirdetést nem fogadunk el. Notice petit soronként 20 lei. Félévre feladott hirdetésnél tízszázalék, egész évre feladottnál huszszázalék engedményt ad a kiadóhivatal.